

صورت‌گردش وجوه نقد از دیدگاه تئوری

دکتر کامبیز فرقاندوست حقیقی^۱ - عباس وفادار^۲

چکیده مقاله

صورت‌گردش وجوه نقد یکی از صورتهای مالی اساسی است که در سالهای اخیر جایگزین صورت تغییرات در وضعیت مالی گردیده است. این صورت مالی جدید اطلاعات سودمندی را در مورد دریافتها و پرداختهای وجه نقد در قالب فعالیتهای عملیاتی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی ارائه می‌نماید. هدف از این مقاله، بررسی سابقه تاریخی، دلایل نارسایی تلقی سرمایه در گردش به عنوان مفهوم وجوه نقد، دلایل تلقی وجه نقد به عنوان بهترین مفهوم وجوه، نگرش چارچوب نظری بر جریانهای نقدی، بررسی ماهیت و شکل صورت‌گردش وجوه نقد، بررسی استاندارد شماره ۹۵ هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی و همچنین نگرشی بر تحقیقات انجام شده در مورد جریانهای نقدی و جریانهای وجوه است.

۱- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

۲- معاونت مالی و اداری شرکت سهامی بازرگانی دولتی ایران

واژه‌های کلیدی:

صورت گردش وجوه نقد، صورت تغییرات در وضعیت مالی، سرمایه در گردش، کیفیت

سود.

مقدمه

ترازنامه منعکس کننده ساختار مالی یک بنگاه اقتصادی در یک مقطع زمانی است. صورت حساب سود و زیان نیز عملکرد مالی بنگاه را در طی یک دوره زمانی نشان می‌دهد. در این میان نیاز به صورت مالی دیگری است که مدیریت وجوه نقدی را ارائه نماید. اهمیت این موضوع باعث انجام تحقیقات و اظهار نظرهای رسمی توسط مراجع تدوین کننده استانداردهای حسابداری در مورد ضرورت تهیه «صورت گردش وجوه»^۱ و انواع مختلف آن گردیده است.

اریک لویس کوهلر صورت گردش وجوه را به صورت زیر تعریف نموده است «صورتی که در آن تغییرات در وضعیت مالی نشان داده می‌شود (به بیان دیگر در این صورت مالی منابع و مصارف وجوه ارائه می‌گردد). در این صورت مالی به منظور کمک به درک کلی عملیات، به جای ارقام کلی سود خالص و سرمایه در گردش، عناصر تشکیل دهنده اقلام فوق جایگزین می‌شود.^۲ صورت گردش وجوه دارای سابقه تاریخی طولانی بوده و به عناوین و اشکال مختلف تهیه می‌گردیده است. آخرین شکل این صورت مالی در سال ۱۹۸۷ با نام «صورت گردش وجوه نقد»^۳ و به عنوان یکی از صورتهای مالی اساسی در ایالات متحده آمریکا مطرح گردید. این شکل جدید صورت گردش وجوه تصویری از گردش وجوه نقد بنگاه را ارائه داده و در واقع قدمی به سوی حسابداری جریانهای نقدی است.

1- Funds Flow Statement

2- Cooper W.W. and Yuji Ijiri., *Kohler's Dictionary for Accountants*, Prentice Hall, 1983, pp. 229 - 230.

3- Statement of Cash Flows

سابقه تاریخی

بسیاری از مورخین حسابداری معتقدند صورت گردش وجوه اولین بار توسط ویلیام مورس کل که اولین تئوریسین حسابداری آمریکاست در کتابش بنام «ساختار و تفاسیر حسابها»^۱ که در سال ۱۹۰۸ منتشر گردید، مطرح شده است. وی تغییرات مانده ابتدا و پایان دوره ترازنامه را تجزیه و تحلیل کرده و نتیجه آن را در گزارشی تحت عنوان «از کجا آمده و در کجا مصرف شده»^۲ ارائه نمود. این گزارش دارای دو ستون بود که مانده آنها با یکدیگر موازنه داشت. مورس کل در تهیه این گزارش از اطلاعات صورت حساب سود و زیان استفاده نکرد، از آنجایی که کلیه تغییرات در اقلام ترازنامه در این گزارش منعکس گردیده بود، می‌توان گفت که وی مفهوم «تمامی منابع مالی»^۳ را در تهیه آن به کار برده است. روش مورد استفاده وی بر ارائه تغییرات در سرمایه در گردش و یا وجه نقد متمرکز نبود. چندی بعد پروفیسور اچ. ا. فینی با بررسی علل تغییرات در سرمایه در گردش گزارشی تهیه نمود تا قدرت بنگاه را در پرداخت تعهداتش نشان دهد. فینی در پاسخی که برای یکی از مسائل امتحانی حسابداران رسمی امریکا در سال ۱۹۲۱ تهیه نمود گزارشی به نام «صورت منابع و مصارف وجوه» تنظیم کرد که از دو قسمت جداگانه به نام «وجوه حاصله» و «وجوه مصرفه» تشکیل می‌شد و برای اولین بار از مفهوم وجوه در این گزارش استفاده شد.^۴ فینی در گزارش خود وجوه را به عنوان سرمایه در گردش تعریف کرد و به منظور محاسبه وجوه حاصل از عملیات، هزینه استهلاک را به رقم سود اضافه نمود. در سال ۱۹۲۳ پروفیسور «مورس مونیتز» روش انعطاف پذیری را در تهیه صورت گردش وجوه ارائه نمود.^۵

1- Morse Cole, William., *Accounts: Their Construction and Interpretation*, 1908.

2- Where Got, Where Gone.

3- All Resources Approach

4- Finney, H. A. "The Statement of Application of Funds: A Reply to Mr. Esquerre,"

Journal of Accountancy, June 1925, pp. 497-511.

5- Moonitz, M. "Inventories and The Statement of Funds", *Accounting Review*, (July

او مفهوم وجوه را در قالب حداقل و حداکثر تعریف کرد. حداقل مفهوم وجوه، شامل وجه نقد به علاوه سپرده‌های دیداری و حداکثر مفهوم وجوه شامل وجه نقد، حسابهای دریافتی کوتاه مدت به علاوه اوراق بهادار قابل تبدیل سریع به نقد... منهای حسابهای پرداختی کوتاه مدت بود. در سال ۱۹۶۱ انجمن حسابداران رسمی آمریکا به دنبال تشخیص اهمیت این صورت مالی، تحقیقاتی را در مورد آن تدارک نمود که نتایج حاصل از آن در بولتن شماره ۲ مطالعه تحقیقات حسابداری با عنوان "تجزیه و تحلیل جریانهای نقدی و صورت گردش وجوه" که توسط دکتر «پری میسون» نوشته شده بود، ارائه گردید.^۱ وی در این تحقیق بر محاسبه گردش وجوه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی (سود خالص بعلاوه هزینه‌های غیر نقدی) تأکید نمود. به نظر میسون، جامع‌ترین و در نتیجه مفیدترین تعریفی که می‌توان برای وجوه قائل شد، مفهوم "تمامی منابع مالی" است. میسون همچنین در مطالعه خود به وجود دامهای گسترده بر سر راه کسانی که با سهل انگاری اطلاعات مربوط به جریانهای نقدی را استفاده می‌کنند، اشاره می‌نماید.

پس از پیشنهاد میسون، هیأت تدوین اصول حسابداری آمریکا در سال ۱۹۶۳ بیانیه شماره ۳ خود را منتشر نمود.^۲ در این بیانیه توصیه شده بود صورت مالی با نام "صورت منابع و مصارف وجوه" تهیه و به عنوان اطلاعات مکمل به همراه گزارشات مالی ارائه شود. از آنجایی که در این بیانیه وجوه با مفهوم تمامی منابع مالی تفسیر شده بود، لذا این صورت مالی در برگیرنده جنبه‌های مالی کلیه معاملات عمده صرف نظر از تأثیر مستقیم آنها بر روی وجوه بود. به عنوان مثال اگر چه در تحصیل ماشین‌آلات در مقابل صدور اوراق قرضه هیچ گونه وجهی رد و بدل نشده است، لیکن این رویداد در صورت منابع و مصارف وجوه منعکس

^۱ (1934), PP. 262-266.

1- Mason, Perry, "Cash Flow Analysis and the Funds Statement", *Accounting Research Study*, No. 2. New York: AICPA, 1961.

2- Accounting Principles Board, APB Opinion No. 3, *The Statement of Source and Application of Funds*, New York: AICPA, 1963.

می‌گردید. واکنش حرفه حسابداری در مقابل انتشار بیانیه شماره ۳ بسیار مثبت بوده، به طوری که: الف) با تأیید کلی بورس معاملات سهام نیویورک و فدراسیون تحلیل گران مالی مواجه شد، ب) صورت منابع و مصارف وجوه در بین سالهای ۱۹۶۴ تا ۱۹۷۱ در گزارشهای مالی بسیاری از شرکتها ارائه گردید و ج) کمیسیون بورس اوراق بهادار امریکا در سال ۱۹۷۰ شرکتهایی را که سهام آنها در بورس معامله می‌شد، ملزم به درج صورت منابع و مصارف وجوه حسابرسی شده در گزارشات سالانه نمود.

واکنش مثبت حرفه حسابداری در این باره منجر به انتشار بیانیه شماره ۱۹ هیأت تدوین اصول حسابداری با عنوان "گزارشگری تغییرات در وضعیت مالی" در سال ۱۹۷۱ گردید.^۱ به موجب این بیانیه، نگاه‌ها ملزم به تهیه و ارائه "صورت تغییرات در وضعیت مالی" به عنوان یکی از صورتهای مالی اساسی در گزارشات سالانه خود گردیدند. در تهیه این صورت مالی نیز وجوه به مفهوم تمامی منابع مالی تفسیر شده بود و کلیه معاملات عمده صرف نظر از تأثیر آنها بر روی وجوه می‌بایست در آن افشاء می‌گردید. این بیانیه دارای انعطاف پذیری بسیار در شکل، محتوا و اصطلاحات بود به نحوی که منجر به تهیه صورت تغییرات در وضعیت مالی به شکلهای مختلف گردید و در نتیجه مقایسه اطلاعات مندرج در این صورت مالی در بین واحدهای تجاری امکان پذیر نبود. این مسائل باعث گردید تا بحثهای فراوانی در خصوص سودمندی یا عدم سودمندی اطلاعات مندرج در صورت تغییرات در وضعیت مالی در سطح حرفه حسابداری مطرح شود. در سال ۱۹۷۸ انجمن حسابداران رسمی امریکا بیانیه‌ای تحت عنوان "گزارشگری مالی و ارزیابی قدرت پرداخت دیون" را که توسط پروفیسور "لوید سی هیث" نوشته شده بود، منتشر نمود.^۲ در این بیانیه صورت تغییرات در وضعیت مالی مورد انتقاد شدید قرار گرفته و پروفیسور هیث در این مقاله، ایراداتی را به شرح زیر به صورت

1- Accounting Principles Board, APB Opinion No. 19, Reporting Changes in Financial Position, New York: AICPA, 1971.

2- Heath, L.C. Financial Reporting and the Evaluation of Solvency; AICPA, 1978. pp

تغییرات در وضعیت مالی مطرح نمود:

- ۱) اهداف صورت تغییرات در وضعیت مالی نامشخص است.
- ۲) مفهوم تمامی منابع مالی تعریف نشده است.
- ۳) محاسبه "وجوه ناشی از عملیات" به روش غیر مستقیم برای عموم استفاده کنندگان از صورتهای مالی، غیر قابل فهم است.

۴) سرمایه در گردش مبنائی مناسب برای ارزیابی "قدرت پرداخت دیون" نیست.

او در این بیانیه توصیه نموده است که به جای صورت تغییرات در وضعیت مالی، سه صورت مالی دیگر تهیه شود: ۱) صورت دریافتها و پرداختهای نقدی، ۲) صورت فعالیتهای تأمین مالی و ۳) صورت فعالیتهای سرمایه گذاری.

همچنین در طی همین دوران جامعه حرفه ای شاهد عدم توانائی صورت تغییرات در وضعیت مالی بر مبنای سرمایه در گردش در ارزیابی قدرت پرداخت دیون بنگاههای تجاری بود. بسیاری از مؤسسات علیرغم وجود سود خالص و سرمایه در گردش مناسب، ورشکست شدند. نمونه کلاسیک این مسئله شرکت دلبیو.تی. گرانت بود. به موجب مفاد گزارشهای مالی این شرکت، مقادیر قابل قبولی سرمایه در گردش از محل عملیات تأمین می گردید، لیکن بخش اعظم این سرمایه در گردش در حسابهای دریافتنی و موجودیها انباشته شده بود. به همین لحاظ وجه نقد حاصل از عملیات به تدریج کاهش یافته تا اینکه در سال ۱۹۷۵ منجر به ورشکستگی شرکت گردید.^۱

اینگونه نارساییها باعث گردید تا سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان به این نتیجه برسند که حسابداری تمهدی از جریان وجوه نقد بنگاهها فاصله زیادی گرفته است. سرمایه گذاران اظهار می داشتند که حسابداران به نحو بسیار گسترده ای از ابزارهای دلخواه تخصیص مانند استهلاک، کاهش ارزش دارائیهها، پیش دریافت درآمد و نظایر آنها استفاده کرده و بدین ترتیب رقم سود خالص را به گونه ای محاسبه می کنند که نمی تواند به طور مناسبی قدرت تحصیل

1- Lagay, J. and C. Stickney, "Cash Flows, Ratio Analysis and the W. T. Grant Company Bankruptcy", *Financial Analysts Journal*, (July - August 1980).

وجه نقد بنگاه را منعکس کند. همچنین از آنجائی که آثار تورم بر صورتهای مالی انعکاسی ندارد، بسیاری از افراد در راستای ارزیابی موفقیت یا شکست عملیات بنگاه‌ها، در صدد یافتن معیارهای عینی تری همانند جریانهای نقدی برآمدند.

وجود این مشکلات و همچنین حمایت و پشتیبانی حرفه‌ای از به‌کارگیری مفهوم وجوه به عنوان جریانهای نقدی، منجر به انتشار استاندارد شماره ۹۵ هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی آمریکا تحت عنوان "صورت گردش وجوه نقد" در سال ۱۹۸۷ گردید.^۱ این استاندارد تعریف وجوه به عنوان سرمایه در گردش و به‌کارگیری مفهوم تمامی منابع مالی را لغو و در مقابل وجوه را به عنوان "وجه نقد و معادل نقد" تعریف و شکل جدیدی را جهت ارائه صورت گردش وجوه نقد مطرح نمود. این استاندارد با ایرادات و انتقادات فراوانی در سالهای گذشته مواجه بوده است که در بخشهای بعدی این مقاله مورد بررسی قرار خواهند گرفت. همان‌طور که قبلاً نیز ذکر گردید، مفهوم جریان وجوه در طول زمان دستخوش تغییر بوده است.

آخرین مفهوم وجوه که در بیانیه شماره ۹۵ هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی آمریکا آمده است، وجه نقد است. این مفهوم عموماً شامل موجودی نقد یا سپرده‌های دیداری بعلاوه معادل نقد است.

چرا "وجه نقد" بهترین مفهوم برای وجوه است؟ دلایل ارائه شده در تأیید وجه نقد به چهار دسته قابل تقسیم است: (۱) ارتباط بین اهداف حسابداری و گردش وجه نقد. (۲) تغییرات قیمتها. (۳) نارسایی محتوای اطلاعاتی سود و (۴) نارسایی محتوای اطلاعاتی سرمایه در گردش.

ارتباط بین اهداف حسابداری و گردش وجه نقد

هدف گزارشگری حسابداری مالی، ارائه اطلاعاتی است که بر مبنای آن استفاده‌کنندگان

1- Financial Accounting Standards Board (FASB), Statement of Financial Accounting Standards No. 95, Statement of Cash Flows, Stamford, Ct. : FASB, 1987.

بتوانند مبلغ، زمان و ابهام در مورد جریانهای نقدی آتی بنگاه را ارزیابی نمایند. این گونه ارزیابیها بر اساس اطلاعات مربوط به وضعیت مالی بنگاه صورت می‌گیرد. وضعیت مالی دارای ابعاد مختلفی است، لیکن همه این ابعاد در نهایت به گردش نقدی ارتباط می‌یابند. از این رو، به نظر می‌رسد که اطلاعات مربوط به گردش نقد، اطلاعات مربوط تری را به عنوان مبنای ارزیابی جریانهای نقدی آتی فراهم می‌آورد. ارتباط تعدادی از این متغیرها با جریان نقد بعداً مورد بحث قرار خواهد گرفت.

یکی از مهم‌ترین ابعاد ارزیابیها، بررسی "سودآوری"^۱ است که جزئیات مشروح مربوط به آن در صورت حساب سود و زیان منعکس می‌شود. هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی امریکا معتقد است که علاقه به جریان نقدی احتمالی، اساساً به ملاحظات مربوط به سودآوری منتهی می‌شود.^۲ سود منبع اصلی تأمین ما به ازاء برای کسانی است که سرمایه بنگاه را تأمین کرده‌اند.^۳

در نهایت امر، لازمه این که بستانکاران و سهامداران بتوانند وجوهی دریافت دارند، لازم است که سود به وجه نقد تبدیل گردد. به خاطر ارتباط بین اهداف حسابداری، سود و گردش نقدی است که هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی معتقد است در یک مجموعه کامل صورتهای مالی لازم است که صورتی از گردش وجوه نقد بنگاه نیز ارائه گردد.^۴ این هیأت معتقد است که صورت گردش وجوه نقد اطلاعات مربوط به مقدار، چگونگی و فاصله زمانی بین درآمد و دریافت و پرداختهای نقدی را ارائه می‌نماید.^۵

1- Profitability.

2- FASB, op. cit., Paragraph 5..

3- FASB, Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises, Statement of Financial Accounting Concepts No. 1, 1978, Paragraph 43.

4- FASB, Elements of Financial Statements, Statement of Financial Accounting Concepts No. 6. 1985, Paragraphs 16-17.

5- FASB, Recognition and Measurement in Financial Statements of Business

بعد دیگر وضعیت مالی، داشتن "قدرت پرداخت دیون"^۱ است. منظور از داشتن قدرت پرداخت دیون این است که بنگاه در سررسید دیون خود، قادر به پرداخت آنها باشد. در مطالعه قدرت پرداخت دیون به این نکته توجه می‌شود که آیا دریافت‌های نقدی مورد انتظار در یک دوره مفروض، برای تأمین وجه نقد مورد نیاز برای پرداخت‌های همان دوره کافی است یا خیر. پروفیسور هیث معتقد است که اطلاعات مندرج در ترازنامه از چنین قابلیت‌های برخوردار نیست.^۲ او معتقد است که فروش کالا و خدمات، استقراض و فروش سهام، منابع اصلی تأمین وجه نقد در یک بنگاه می‌باشند. بخش عمده وجه نقدی که در سال بعد توسط بنگاه دریافت می‌شود در دارایی‌های ارائه شده در ترازنامه فعلی بنگاه انعکاسی ندارد و همین موضوع در مورد بخش عمده تعهداتی که باید تأدیه شوند نیز مصداق دارد. در مورد صورت حساب سود و زیان، هیث چنین استدلال می‌نماید که این صورت حساب در مورد این سؤال که در کوتاه مدت دریافت و پرداختها در چه زمانهایی صورت می‌گیرد، پاسخی ارائه نمی‌نماید. بدین ترتیب، به منظور ارزیابی قدرت پرداخت دیون یک بنگاه، ارائه صورت گردش وجوه نقد آن، ضرورت پیدا می‌کند.^۳ تحقیقات کامپیوتر علوم حسابداری

"قابلیت انعطاف مالی"^۳ یکی دیگر از ابعاد وضعیت مالی است که تنها اخیراً در متون حسابداری مورد توجه قرار گرفته است. هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی، قابلیت انعطاف مالی را "توانایی بنگاه در استفاده از منابع نقدی خود به منظور انطباق با تغییرات اوضاع اقتصادی" تعریف نموده است.^۴ بسیاری از بنگاه‌ها، برنامه‌های درازمدتی تدوین می‌کنند که لازمه آن، تخصیص منابع به طرحهایی است که دوره بازگشت سرمایه در

←
Enterprises, Statement of Financial Accounting Concepts No. 5, 1984, Paragraph 13.

1- Solvency.

2- L. Heath, Op. Cit., P. 17.

3- Financial Flexibility.

4- FASB, Concepts No. 5, Op. Cit, Footnote 13; Discussion Memorandum, Reporting Funds Flows, Liquidity, and Financial Flexibility, December 1980, Paragraphs 49-55.

آنها طولانی می باشد. دلیل اساسی تن دادن به چنین طرحهایی این است که انتظار می رود این طرحها در آینده جریان نقدی مطلوبی را موجب گردند، لیکن با گذشت زمان ممکن است اوضاع اقتصادی به ترتیبی تغییر یابد که بین جریان نقد واقعی با آن چه از قبل پیش بینی شده بود، اختلاف فاحشی وجود داشته باشد. این تغییرات ممکن است آثار مثبت یا منفی در بر داشته باشد. می توان گفت بنگاهی از قابلیت انعطاف مالی برخوردار است که بتواند وجه نقد لازم را به منظور بهره برداری از فرصت های اقتصادی جدید و یا پشت سر گذاشتن تغییرات نامطلوب غیر منتظره در اوضاع عملیاتی، تحصیل نماید. اساس ارزیابی قابلیت انعطاف مالی یک بنگاه، توانایی آن در ایجاد مقادیر معتابه وجه نقد از عملیات عادی، تحصیل منابع مالی بیشتر، نقد کردن داراییهای غیر عملیاتی، تغییر فعالیتهای عملیاتی و یا سرمایه گذاری به منظور ایجاد گردش نقدی بیشتر در کوتاه مدت می باشد. لذا برای ارزیابی قابلیت انعطاف مالی بنگاه، به طور قطع صورت گردش وجوه نقد سودمند است.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

تغییرات قیمتها

مخارج لازم برای جایگزینی داراییهای غیر پولی، معمولاً بیش از بهای تمام شده تاریخی آنها است. در صورتی که در اثر گذشت زمان، پرداخت مبالغ بیشتری برای جایگزینی داراییها ضرورت یابد، وجوه قابل مصرف به منظور توسعه و توزیع بین سهامداران نیز دستخوش آثار آن خواهد گردید. استفاده کنندگان از صورتهای مالی تمایل دارند که قدرت تولید وجه نقد بنگاه را به منظور تأمین مالی لازم برای جایگزینی، رشد و پرداخت سود سهام ارزیابی نمایند. صورت گردش وجوه نقد برای این استفاده کنندگان مبنای بهتری را به منظور ارزیابی قدرت بنگاه در ایجاد وجه نقد ارائه می کند.

نارسایی محتوای اطلاعاتی سود

حسابداری تعهدی متضمن قضاوتهای شخصی متعدد است. در تعیین سود، مشکلات مفهومی و اجرایی متعددی در ارتباط با اقلام قابل انتقال به دوره های آتی، تسهیم و تخصیص ها و ارزیابیها وجود دارد، در حالی که در محاسبه گردش وجوه نقد، اثر این گونه

داوریها به حداقل می‌رسد. مینا قرار گرفتن سود به منظور مقایسه بنگاه‌ها با یکدیگر، بر اثر وجود رویه‌های گوناگون حسابداری زیر سؤال قرار می‌گیرد. منتقدان این اتهام را بر سیستم حسابداری وارد می‌آورند که به جای محتوای اقتصادی رویدادها، محتوای حسابداری آنها را ثبت می‌نماید. برخی از رویدادهای اقتصادی اصلاً در سیستم حسابداری شناسایی نمی‌شوند در حالی که رویدادهای دیگری که در اهمیت اقتصادی آنها جای تردید وجود دارد با تمام جزئیات مربوط ثبت می‌شوند؛ لذا سود اتکای بیشتری بر ساختارهای حسابداری دارد تا بر واقعیات اقتصادی.

پروفسور "لی" معتقد است که سود، یک مفهوم انتزاعی است در حالی که وجه نقد یک منبع عینی است.^۱ وی اعتقاد دارد که ادامه حیات یک بنگاه یکی از اولین ملاحظات است و وجه نقد یکی از مهمترین عوامل بقای هر بنگاه را تشکیل می‌دهد. فقط بنگاه‌هایی می‌توانند به بقای خود ادامه دهند که سودآور بوده و بتوانند نیازهای نقدی خود را تأمین نمایند. ممکن است شرکتی سودآور باشد بدون آن که مبالغ نقدی کافی ایجاد نماید. عکس این موضوع نیز ممکن است مصداق داشته باشد. آنچه موجب بقای یک بنگاه می‌شود، در دسترس بودن وجه نقد است. درک وضعیت قدرت پرداخت بنگاه یکی از ضروریات می‌باشد و سود این اطلاعات را به وضوح تأمین نمی‌نماید، در حالی که صورت گردش وجوه نقد چنین عملی را انجام می‌دهد.^۲

نارسایی محتوای اطلاعاتی سرمایه در گردش

نارسایی محتوای اطلاعاتی سرمایه در گردش را می‌توان از سه جنبه بررسی کرد: ۱- نارسایی در تعاریف ۲- فقدان هدف سودمند ۳- آثار رویه‌های حسابداری بر سرمایه در

1- Lee, T. A. "Cash Flow Accounting, Profit and Performance Measurement", *Accounting and Business Research*, (Spring 1985), P. 93.

2- Lee, T. A. "The Nature and Purpose of Cash Flows Accounting", *The Accountant's Magazine*, (April 1972).

گردش.

نارسایی در تعاریف

پروفسور هیث معتقد است که تعاریف داراییهای جاری و بدهیهای جاری به قدری ناقص است که طبقه‌بندی درست برخی از اقلام را مشکل می‌سازد.^۱ امروزه معیاری که در عمل به کار می‌رود این است که اگر دارایی طی یک دوره عملیاتی و یا ظرف مدت یک سال از تاریخ ترازنامه، هر کدام بیشتر باشد، مورد مصرف قرار گیرد و یا تبدیل به نقد گردد، در آن صورت دارایی جاری تلقی می‌شود. اعمال این معیار بر دارایی‌هایی که به طور عرفی، دراز مدت تلقی می‌گردند پرسشهایی را سبب می‌شود. آیا آن بخش از دارایی ثابت که انتظار می‌رود در طی دوره آتی به مصرف برسد، باید جاری تلقی گردد (همانند مبلغ استهلاک سال آتی)؟ در صورتی که انتظار رود دارایی ثابتی به زودی فروخته شود، آیا باید در طبقه بندی آن تجدید نظر گردد؟ همچنین، برخی داراییهایی که عرفاً جاری تلقی می‌شوند، قابلیت توجیه به عنوان دارایی دراز مدت را دارا می‌باشند. به طول مثال، در مورد یک بیمه نامه دو ساله آتش سوزی یا موجودی کالایی که انتظار می‌رود پس از گذشت یک سال یا زمان لازم برای یک دوره عملیاتی فروخته شود، روش چیست؟ افزون بر آن، در میان داراییهایی که تحت سرفصل داراییهای جاری طبقه‌بندی می‌شوند نیز ویژگی و خصصت مشترکی وجود ندارد که آنها را به نحو روشنی از داراییهای غیر جاری متمایز سازد.

نارسایی‌های که در بالا برای دارایی‌های جاری مطرح شد به شکل دیگری برای تعاریف بدهی‌های جاری هم مصداق دارد.

فقدان هدف سودمند

ایده سرمایه در گردش و طبقه‌بندیهای داراییهای جاری و بدهیهای جاری که از آن نشأت می‌گیرد در راستای فراهم آوردن اطلاعات مرتبط با قابلیت تداوم فعالیت بنگاه است.

ریشه‌های این نحوه طبقه بندی در طبقه بندی اقتصاددانان از داراییها قابل پیگیری است. اقتصاد دانان داراییها را به داراییهای ثابت و در گردش طبقه بندی می نمایند. هیث معتقد است که در اتخاذ این نحوه طبقه بندی، تأمین اطلاعات مرتبط به تداوم فعالیت بنگاه، مورد نظر اقتصاددانان نبوده است. طبقه بندی اقلام ترازنامه باید در جهت تأمین اهداف سودمند انجام گیرد، به عبارت دیگر طبقه بندی اقلام ترازنامه باید به ارزیابی قابلیت تداوم بنگاه کمک نماید. هیث نتیجه گیری می کند که سرمایه در گردش "یک مفهوم بی معنی است". وی معتقد است که نحوه برخورد با موضوع ارزیابی تداوم فعالیت از آغاز قرن بیستم تغییر یافته است. تجدید نظر در تعاریف طبقات "جاری - غیر جاری" نیز پاسخ مسأله نیست زیرا که این طبقه بندیها آن قدر ناکافی است که هیچ گونه اطلاعات سودمندی را برای استفاده کنندگان در بر ندارد.^۱

آثار رویه‌های حسابداری بر سرمایه در گردش

محاسبه سرمایه در گردش از قضاوت‌های متعددی که به منظور ارزیابی اقلام تشکیل دهنده آن انجام می شود، دستخوش دگرگونی می گردد. به طور مثال، محاسبه مانده خالص حسابهای دریافتی به تصمیمات مربوط به برآورد اقلام حسابهای دریافتی غیر قابل وصول و مشکول الوصول بستگی دارد و برای ارزیابی موجودیها، روشهای مختلفی قابل اعمال می باشد.

از آنجائی که جریان سرمایه در گردش، قرینه‌ای بر جریان احتمالی گردش نقداست، مورد علاقه استفاده کنندگان می باشد، لیکن در اثر اعمال روشهای حسابداری ممکن است بین این دو جریان تفاوت عمده‌ای وجود داشته باشد. به طور مثال، ممکن است سرمایه در گردش ناشی از عملیات سود و زیانی، متضمن وجه نقد نباشد. به عنوان مثال، اگر همه فروشها به طور نسیه صورت گرفته و هزینه‌ها به صورت تعهدی عمل شده باشد، بدین ترتیب اطمینانی وجود ندارد که افزایش در سرمایه در گردش به افزایش در وجه نقد منتج گردد.

جریانهای نقدی و چارچوب نظری

چارچوب نظری تدوین شده توسط هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی دارای موضعی صریح و روشن در ضرورت تهیه و افشاء اطلاعات مربوط به گردش وجوه نقد است. این موضع با تعریف نیازهای استفاده کنندگان بالقوه از اطلاعات مالی آغاز می‌گردد. فرض شده است که تصور سرمایه‌گذاران، وام‌دهندگان و کارکنان از بنگاه، منبعی از وجه نقد است که منجر به تقسیم سود، پرداخت بهره، افزایش در ارزش بازار اوراق سرمایه، بازپرداخت وامها، پرداخت بهای کالا و خدمات و یا حقوق و دستمزد می‌گردد.^۱ به همین لحاظ، هدف اصلی گزارشگری مالی که منعکس‌کننده علایق مشترک همه استفاده‌کنندگان بالقوه صورتهای مالی است، بر روی توانایی بنگاه در تأمین جریانهای نقدی مطلوب متمرکز گردیده است. بیانیه شماره ۱ مفاهیم حسابداری مالی در این زمینه گفته است:

“گزارشگری مالی باید اطلاعاتی در مورد چگونگی تحصیل یا پرداخت وجه نقد، استقراض و بازپرداخت آن، معاملات مربوط به حقوق صاحبان سرمایه شامل تقسیم سود نقدی و سایر موارد توزیع منافع بنگاه بین صاحبان آن و سایر مواردی که ممکن است بر نقدینگی و قدرت پرداخت دیون آن تأثیر می‌گذارد، فراهم نماید. ... اطلاعات مربوط به جریانهای نقدی یا سایر جریانهای وجوه می‌تواند در آشنایی با عملیات بنگاه، ارزیابی فعالیتهای تأمین مالی، ارزیابی نقدینگی، قابلیت پرداخت دیون و تفسیر اطلاعات تهیه شده مفید و سودمند باشد.”^۲

این بیانیه نشان دهنده این مطلب بود که هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی توجه خود را به گزارشگری جریانهای نقدی و در نهایت انتشار بیانیه شماره ۹۵ معطوف نموده است. این حرکت هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی ناشی از برخی باورها و اعتقادات اعضای آن به شرح زیر بود:

“ارزیابی بازار از موفقیت قابل پیش بینی یک بنگاه در تحصیل جریانهای نقدی مطلوب

1- FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No.1, Op. Cit., Paragraph 25.

2- Ibid, Paragraph 49.

بر قیمت‌های بازار اوراق بهادار آن تأثیر می‌گذارد، اگر چه ارزش بازار این اوراق تحت تأثیر عوامل گوناگونی چون شرایط عمومی اقتصادی، نرخهای بهره، روانشناسی بازار و غیره نیز قرار دارد که مربوط به یک بنگاه به خصوص نمی‌باشد.^۱

همچنین جالب است به این نکته توجه شود که هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی در بیانیه شماره ۵ مفاهیم حسابداری ویژگیهای مثبتی را که صورت گردش وجوه نقد می‌بایست در بر داشته باشد، بیان نموده است:

"اطلاعات سودمندی را در مورد فعالیتهای بنگاه در تحصیل وجه نقد از طریق عملیات جاری به منظور بازپرداخت بدهیها، تقسیم سود یا سرمایه‌گذاری مجدد به منظور حفظ یا توسعه ظرفیت عملیاتی، در مورد فعالیتهای تأمین مالی چه از طریق استقراض و چه از طریق صاحبان سرمایه و همچنین در مورد فعالیتهای سرمایه‌گذاری یا پرداخت های نقدی ارائه می‌کند. استفاده های مهم از اطلاعات مربوط به دریافتها و پرداختهای نقدی جاری به منظور کمک کردن به دستیابی به عواملی همچون نقدینگی بنگاه، انعطاف پذیری مالی، سودآوری و ریسک می‌باشد."^۲

بر همین اساس، هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی در بررسی‌های اولیه خود در سال ۱۹۸۰، صورت گردش وجوه نقد را به عنوان اطلاعاتی مطلوب که می‌بایست به همراه سایر صورتهای مالی ارائه شود، معرفی نمود. دلایل پشتوانه این نظریه توسط هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی به شرح زیر بیان شده است:

۱- تعیین اطلاعات باز خورد جریانهای نقدی واقعی

۲- کمک به تعیین رابطه بین سود حسابداری و جریانهای نقدی

۳- تهیه اطلاعاتی در مورد "کیفیت سود"^۳

۴- بهبود قابلیت مقایسه اطلاعات در گزارشگری مالی

1- Ibid, Paragraph 37.

2- FASB, Statement of Financial Accounting Concepts No. 5, Op. Cit., Paragraph 52.

3- Earning Quality

۵- کمک به ارزیابی انعطاف پذیری و قابلیت تبدیل داراییها به وجه نقد

۶- کمک به پیش بینی جریانهای نقدی آتی^۱.

در یک جمله می توان گفت که تمامی دلایل فوق، ناشی از محدودیتهای حسابداری تعهدی است. علیرغم وجود این محدودیتهای، نمی توان گفت که اطلاعات تهیه شده بر مبنای حسابداری تعهدی بدون ارزش می باشند، بلکه در عوض می توان ادعا کرد که اطلاعات مربوط به گردش وجوه نقد، در کنار ترازنامه و صورت حساب سود و زیان گزارش شده می تواند منجر به ارائه بهتر اطلاعات مالی بنگاه شود. بر اساس فلسفه اصل افشاء می بایست کلیه اطلاعاتی که به طور بالقوه سودمند می باشند، در صورتی که منافع ناشی از ارائه آنها به مراتب بیش از هزینه تهیه و گزارش آنها باشد، افشاء شوند. بر این اساس صورت گردش وجوه نقد به عنوان یکی از مبانی اطلاعاتی سودمند مطرح است که هزینه تهیه و ارائه آن نیز بسیار اندک است، زیرا اطلاعات مندرج در این صورت مالی چیزی بیش از تلخیص و طبقه بندی مجدد اطلاعات حسابداری مربوط به یک دوره مالی به شکل دیگر نیست.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

ماهیت صورت گردش وجوه نقد

صورت گردش وجوه نقد بر آن است تا اطلاعاتی در مورد تغییرات در وجه نقد و معادل نقد در طی یک دوره حسابداری ارائه نماید. این اطلاعات می تواند در ارزیابی نقدینگی، انعطاف پذیری مالی، توانائیهای عملیاتی و ریسک بنگاه مفید باشد. منظور از معادل نقد، سرمایه گذاری کوتاه مدت و قابل تبدیل سریع به وجه نقد است که دارای دو ویژگی به شرح زیر باشد:

۱. به راحتی قابل تبدیل به مبالغ مشخص وجه نقد باشد.

۲. به حدی به سررسید نزدیک باشد که ریسک ناشی از تغییر در ارزش آن به لحاظ تغییر در نرخ بهره، جزئی باشد.^۲

1- FASB Discussion Memorandum: An Analysis of Issues Related to Reporting Funds Flows, Liquidity, and Flexibility, 1980

2- FASB, Statement of Cash Flows, Op. Cit., P. 7.

صورت گردش وجوه نقد، جریانهای ورودی و خروجی وجه نقد را در سه بخش عملیاتی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی طبقه‌بندی می‌کند. این طبقه‌بندی ناشی از این استدلال هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی است که انجام تجزیه و تحلیل توسط استفاده‌کنندگان خارج از سازمان به منظور پیش‌بینی مبلغ، زمان بندی و ابهام در مورد جریانهای نقدی آتی مستلزم ارائه اطلاعات مالی تفکیک شده در قالب گروههای مشابه است.^۱ در نتیجه صورت گردش وجوه نقد باید به طور واضح نشان‌دهنده اطلاعات مالی در قالب گروههای زیر باشد:

- ۱- خالص وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی
- ۲- گردش وجوه نقد ناشی از فعالیتهای سرمایه‌گذاری
- ۳- گردش وجوه نقد ناشی از فعالیتهای تأمین مالی
- ۴- خالص افزایش یا کاهش در وجه نقد
- ۵- تطبیق مانده ابتدای دوره وجه نقد با مانده آن در پایان دوره
- ۶- جدول ضمیمه مربوط به گزارش فعالیتهای عمده سرمایه‌گذاری و تأمین مالی غیر نقدی. صورت گردش وجوه نقد را می‌توان به یکی از دو روش مستقیم یا غیر مستقیم تهیه نمود. در روش مستقیم، جریانهای نقدی خروجی ناشی از فعالیتهای عملیاتی از جریانهای ورودی ناشی از فعالیتهای عملیاتی کسر شده و در نتیجه خالص وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی محاسبه می‌شود. در روش غیر مستقیم، سود خالص از بابت تفاوت‌های میان جریان سود و جریان وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی تعدیل و در نتیجه خالص وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی تعیین می‌گردد. بیانیه شماره ۹۵ هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی لازم دانسته است که جدول تطبیق سود خالص و خالص وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی باید صرف نظر از به کارگیری روش مستقیم یا غیر مستقیم در گزارشگری خالص وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی، تهیه و به همراه صورت گردش وجوه نقد ارائه گردد.

1- FASB, Recognition and Measurement in Financial Statements of Business Enterprises, Op. cit., P. 20.

شکل صورت گردش وجوه نقد

نمونه ای از فرمت پیشنهادی صورت گردش وجوه نقد مربوط به شرکت شیرین در زیر ارائه گردیده است. شرکت شیرین یک شرکت تولیدی است و صورت گردش وجوه نقد آن برای سال مالی منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۸۱ با استفاده از روش مستقیم در تعیین خالص وجه نقد ناشی از فعالیت‌های عملیاتی، تهیه گردیده است.

افشاء رویه حسابداری

در تهیه صورت گردش وجوه نقد، شرکت کلیه اسناد دریافتنی را که سررسید آنها کمتر از یک ماه می‌باشد، به عنوان معادل نقد تلقی نموده است.

بررسی استاندارد شماره ۹۵ هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی

نورنبرگ و ماتر ایراداتی را در مورد ساختار صورت گردش وجوه نقد مطرح می‌کنند. به نظر نورنبرگ طبقه بندی صورت گردش وجوه نقد به سه بخش عملیاتی، سرمایه گذاری و تأمین مالی منطبق با متون مدیریت مالی بوده و فرض گردیده است که این طبقه بندی می تواند اطلاعات سودمندی را در مورد تصمیمات سرمایه گذاری یا اعطای اعتبار فراهم نماید.^۱ ماتر معتقد است طبقه بندی صورت گردش وجوه نقد بر اساس طبقه بندی های ترازنامه و روشهای شناسایی اقلام در صورت حساب سود و زیان است.^۲ نورنبرگ می گوید انطباق ساختار کلی گردش وجوه نقد با متون مدیریت مالی، طبقه بندی بهره و سود سهام دریافتنی و بهره پرداختی در صورت گردش وجوه نقد منطبق با این متون نیست. این اقلام در صورت گردش وجوه نقد به ترتیب تحت عنوان جریانهای نقدی ورودی و خروجی ناشی از فعالیت‌های

1- Nurnberg, Hugo, "Inconsistencies and Ambiguities in Cash Flow Statements Under FASB Statement No. 95," *Accounting Horizons*, June 1993, PP. 61-62

2- Munter, Paul. "Form Over Substance; Another Look at the Statement of Cash Flows," *CPA Journal*, September 1990, P. 54.

شرکت شیرین	
صورت گردش وجوه نقد تلفیقی	
برای سال مالی منتهی به ۲۹ اسفند ۱۳۷۱	
افزایش (کاهش) در وجه نقد و معادل نقد	
	گردش وجوه نقد ناشی از فعالیت‌های عملیاتی:
۱۳,۸۵۰ ریال	وجه نقد دریافت شده از مشتریان
(۱۲,۰۰۰)	وجه نقد پرداخت شده به کارکنان و فروشندگان کالا و خدمات
۲۰	سود سهام دریافت شده از شرکتهای وابسته
۵۵	بهره دریافت شده
(۲۲۰)	بهره پرداخت شده (خالص پس از کسر مبالغی که به حساب دارائی منظور شده است)
(۳۲۵)	مالیات بر درآمد پرداخت شده
۱۵	وجه نقد حاصل از پرداخت خسارت توسط بیمه
(۳۰)	وجه نقد پرداخت شده بابت تأدیه خسارت نقض حق اختراع خالص وجه نقد حاصل از فعالیت‌های عملیاتی
<u>۱,۳۶۵ ریال</u>	گردش وجوه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری:
۶۰۰	وجه نقد حاصل از فروش اموال
۱۵۰	وجه نقد حاصل از اسناد دریافتی سررسید شده که قبلاً در قبال فروش ماشین آلات دریافت شده بود
(۱۰۰۰)	مخارج سرمایه‌ای
(۹۲۵)	خالص وجه نقد پرداخت شده برای خرید شرکت الف پس از کسر وجه نقد عاید شده
<u>(۱,۱۷۵) ریال</u>	خالص وجه نقد مصرف شده در فعالیت‌های سرمایه‌گذاری
	گردش وجوه نقد ناشی از فعالیت‌های تأمین مالی:
	خالص وجه نقد استقراض شده بر اساس توافق حد اعتبار (اضافه برداشت)
۳۰۰	اصل مبلغ پرداخت شده از بابت تعهدات اجاره سرمایه‌ای
(۱۲۵)	وجه نقد حاصل از انتشار سهام عادی
۲۵۰	وجه نقد حاصل از صدور اوراق قرضه
۴۵۰	خالص وجه نقد حاصل از فعالیت‌های تأمین مالی
<u>۸۷۵</u>	خالص افزایش در وجه نقد و معادل نقد
<u>۱,۰۶۵</u>	وجه نقد و معادل نقد در ابتدای سال
۶۰۰	وجه نقد و معادل نقد در پایان سال
<u><u>۱,۶۶۵ ریال</u></u>	

جدول تطبیق سود خالص به خالص وجه نقد حاصل از فعالیتهای عملیاتی:

سود خالص	۷۶۰ ریال
تعديلات مربوط به تبدیل سود خالص به خالص وجه نقد حاصل از فعالیتهای عملیاتی:	
استهلاک	۴۴۵ ریال
ذخیره در نظر گرفته شده برای مطالبات مشکوک الوصول	۲۰۰
سود حاصل از فروش اموال	(۸۰)
سود تقسیم شده حاصل از سرمایه گذاری در شرکتهای فرعی	(۲۵)
وجوه دریافت شده از بابت اسناد دریافتی اقساطی فروش کالا	۱۰۰
خالص تغییر در دارائیهها و بدهیها پس از حذف اثرات ناشی از خرید شرکت (الف):	
افزایش در حسابهای دریافتی	(۲۱۵)
کاهش در موجودی کالا	۲۰۵
افزایش در پیش پرداخت هزینه	(۲۵)
کاهش در حسابهای پرداختی و هزینههای معوق	(۲۵۰)
افزایش در بهره و مالیات بر درآمد پرداختی	۵۰
افزایش در ذخیره مالیات	۱۵۰
افزایش در سایر بدهیها	۵۰
جمع تعديلات	۶۰۵ ریال
وجه نقد و معادل نقد در پایان سال	۱,۳۶۵ ریال

جدول ضمیمه مربوط به فعالیتهای سرمایه گذاری و تأمین مالی غیر نقدی:

۱- خرید سهام عادی شرکت الف:	
ارزش بازار دارائیههای تحصیل شده	۱,۵۸۰ ریال
وجه نقد پرداخت شده برای سهام عادی	(۹۵۰) ریال
بدهی ثبت شده	۶۳۰ ریال

۲- تعهدات اجاره سرمایه‌ای به مبلغ ۸۵۰ ریال از بابت اجاره تجهیزات جدید ایجاد شده است. همچنین سهام عادی اضافی در مقابل تأدیه بدهیهای بلند مدت به مبلغ ۵۰۰ ریال منتشر گردیده است.

عملیاتی منعکس می‌گردند، لیکن در متون مدیریت مالی بهره و سود سهام دریافتی به عنوان فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و بهره پرداختی به عنوان فعالیت‌های تأمین مالی تلقی می‌گردد.^۱

علاوه بر این نورنبرگ معتقد است که صورت گردش وجوه نقد در برخی از موارد فاقد یکنواختی است. به عنوان مثال وجه نقد حاصل از واگذاری دارائیهای عملیاتی در صورت گردش وجوه نقد تحت سرفصل فعالیت‌های سرمایه‌گذاری طبقه‌بندی می‌گردد؛ در حالیکه سود یا زیان حاصل از واگذاری دارائیهای غیر عملیاتی در محاسبه سود به کار می‌رود.^۲

نورنبرگ در مورد مالیات پرداخت شده نیز نظرات مشابهی دارد. به نظر وی گردش وجوه نقد ناشی از واگذاری دارائیهای عملیاتی می‌بایست پس از احتساب آثار مالیاتی آن در صورت گردش وجوه نقد منعکس شوند.^۳ به عبارت دیگر هنگامی که فروش دارائیهای عملیاتی منجر به کسب سود می‌شود، می‌بایست جریانهای نقدی ناشی از آن پس از کسر وجوه پرداخت شده از بابت مالیات در بخش گردش وجوه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری گزارش شوند. به طول متقابل، جریانهای نقدی ناشی از فروش دارائیهای عملیاتی در صورتی که منجر به زیان شود، می‌بایست پس از اضافه نمودن رقم صرفه‌جویی مالیاتی ناشی از آن در صورت گردش وجوه نقد گزارش شوند. در این حالت می‌توان گفت که روشی یکنواخت در مورد مالیات در صورت حساب سود و زیان و صورت گردش وجوه نقد بکار گرفته شده است.

ماتر نیز ایرادات مشابهی را مطرح نموده است. اگر بهره پرداخت شده بر اساس اصول پذیرفته شده حسابداری به حساب دارائی منظور شده باشد، بجای انعکاس در بخش فعالیت‌های عملیاتی، می‌بایست به عنوان جزئی از بهای تمام شده تحصیل دارائیهای ثابت در بخش گردش وجوه نقد ناشی از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری طبقه‌بندی شود.^۴ در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که رویدادهای مالی باید بر اساس ماهیت اولیه دریافت یا پرداخت آن

1- Nurnberg, op. cit., p. 65.

2- Ibid, P. 66.

3- Ibid, P. 68.

4- Munter., Op. Cit., PP. 55-56.

(پرداخت بهره) در صورت گردش وجوه نقد طبقه‌بندی شوند یا بر اساس هدف نهایی ناشی از آن (تحصیل دارائی). این حالت در مورد اجاره‌های عملیاتی و اجاره‌های سرمایه‌ای نیز وجود دارد.^۱ در مورد اجاره‌های عملیاتی، کلیه مخارج نقدی تحت سرفصل گردش وجوه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی منعکس می‌گردند، در حالی که در اجاره‌های سرمایه‌ای، بهره پرداخت شده تحت سرفصل گردش وجوه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی و اصل مبلغ پرداخت شده در بخش فعالیتهای تأمین مالی منعکس می‌گردد. لذا می‌توان گفت این مسأله که انعکاس رویدادهای مالی در صورت گردش وجوه نقد باید بر اساس ماهیت اولیه آنها باشد یا بر مبنای هدف نهایی ناشی از وقوع این رویدادها، هنوز بدون پاسخ باقی مانده است.

تحقیقات انجام شده در مورد جریانهای نقدی و جریانهای وجوه

تحقیقات بسیاری در مورد ضرورت تهیه و ارائه گزارشات بر مبنای جریانهای نقدی انجام پذیرفته است. دو تحقیق مهم در این مورد توسط پروفیسور لاسون و پروفیسور لی انجام پذیرفته است. به نظر این دو محقق گزارشات جریانهای نقدی برای ارزیابی عملکرد بنگاه ضروری است.^۲ لی به طور صریح گفته است که "جریانهای نقدی نتیجه غائی فعالیت بنگاه است و نه سود. سود یک مفهوم مجازی است در حالی که وجه نقد یک منبع فیزیکی است."^۳

1- Ibid. P. 69

2- Lawson, G. H., "Cash Flow Accounting", *Accountant*, (October 1971), PP . 586-589; (November 1971), PP. 620-622.

- Lee, T. A., "A Case For Cash Flow Reporting", *Journal of Business Finance*, (Summer 1972), PP. 27-36.

- Lawson, G. H., "The Measurement of Corporate Performance on a CashFlow Basis: A Reply to Mr. Egginton", *Accounting and Business Research*, (Spring 1985), PP. 99-112.

3- Lee, T. A., "Cash Flow Accounting, Profit and Performance Measurement: A

این دو محقق در مورد اینکه گزارشگری بر مبنای جریانهای نقدی بهتر از صورتهای مالی تعهدی است یا اینکه باید به عنوان یکی از اجزای مهم صورتهای مالی تعهدی تلقی شود، هیچگاه نظر صریحی بیان نکرده‌اند. اگر به متون مدیریت مالی و اقتصاد نیز مراجعه شود، مدل ارزیابی جریانهای نقدی مبنای تعیین ارزش بنگاه شناخته شده است و نه سود بر مبنای حسابداری تعهدی. مدل ارزیابی تقسیم سود که توسط پروفسور مایرون گوردون ارائه گردیده نتیجه یکی از این تحقیقات است.^۱ مدل گوردون بیانگر این است که ارزش یک بنگاه از نظر صاحبان آن برابر ارزش فعلی مبالغی است که پیش بینی می‌شود در آینده بین آنان تقسیم شود. پروفسور ویلیام بیور نیز از مدل تقسیم سود به منظور فرموله کردن نقش سود حسابداری در تعیین ارزش بنگاه استفاده نموده است.^۲ در مدل وی ابتدا ارزش فعلی اوراق سرمایه بنگاه به عنوان تابعی از تقسیم سود آتی آن تعریف می‌شود. سپس تقسیم سود آتی نیز به عنوان تابعی از سودآوری آتی بنگاه تلقی می‌شود. در نهایت سود حسابداری نیز به عنوان قرینه‌ای از سودآوری (و تقسیم سود) آتی تعریف می‌گردد. در این مدل جریانهای نقدی ناشی از تقسیم سود آتی به عنوان عامل مستقیم در تعیین ارزش بنگاه شناسایی شده است. سود حسابداری نیز در این مدل به علت نقشی که در دستیابی به رقم تقسیم سود مورد انتظار در آینده دارد، به طور غیر مستقیم دارای ارزش است. یکی دیگر از تحقیقات انجام شده در این مورد توسط پروفسور مودیلیانی و پروفسور میلر انجام پذیرفته است.^۳ به نظر آنان سیاستهای تقسیم سود تأثیری بر ارزش بنگاه ندارد. صرف نظر از آثار مالیاتی، آنها نشان دادند که ارزش بنگاه معادل

← Response to a Challenge", *Accounting and Business Research*, Spring 1985, PP. 93-97.

1- Gordon, Myron J., *The Investment, Financing and Valuation of The Corporation*, Richard D. Irwin, 1962.

2- Beaver, William H., *Financial Reporting: An Accounting Revolution*, Second ed, Prentice Hall, 1989.

3- Miller, Marton H. and Franco Modigliani., "Dividend Policy, Growth and the Valuation of Shares", *Journal of Business*, (October 1961), PP. 411-433.

ارزش فعلی خالص جریانهای نقدی آتی آن است و خالص جریانهای نقدی هر دوره نیز مساوی با جریانهای نقدی ناشی از عملیات منهای سرمایه گذاری نقدی در دارائیهها است. همان طور که در بخش مربوط به جریانهای نقدی و چارچوب نظری این مقاله نیز گفته شد، هیأت تدوین استانداردهای حسابداری مالی امریکا به طور صریح مدل ارزیابی جریانهای نقدی را پذیرفته و این نکته را تصریح نموده است که سیستم حسابداری تعهدی و رقم سود تعهدی در مقایسه با سیستم حسابداری نقدی مبنای بهتری برای ارزیابی جریانهای نقدی آتی بنگاه است.

باید توجه داشت که برخی تحقیقات مربوط به بازار سرمایه نیز به این نتیجه رسیده اند که حسابداری تعهدی اطلاعات مفیدتری نسبت به اطلاعات دقیق جریانهای نقدی در تعیین ارزش بنگاه ارائه می دهد. به موجب این تحقیقات تغییر در سودآوری دوره جاری، در صورتی که سرمایه گذاران به این نتیجه برسند که آثار این تغییرات بلند مدت و دائمی است، بر ارزش بنگاه و ارزیابی بازار از آن تأثیر می گذارد. نتیجه یکی از این مطالعات که در سال ۱۹۶۸ منتشر گردید نشان داد که تغییر در سود حسابداری دارای ارتباط و همبستگی مثبت با

1- Rayburn, Judy., "The Association of Operating Cash Flow and Accruals with Security Returns", *Journal of Accounting Research* (Supplement, 1986), PP. 122-133.

- Bernard, Victor L., and Thomas L. Stober. "The Nature and Amount of information in Cash Flows and Accruals", *The Accounting Review*, (October 1989), PP. 624-652.

- Livnat, Joshua, and Paul Zarowin., "The Incremental Information Content of Cash Flow Components", *Journal of Accounting and Economics*, (May 1990), PP. 25-46.

- Neill, John D., Thomas F. Schaefer, Paul R. Bahnson, and Michael E. Bradbury. "The Usefulness of Cash Flow Data: A Review and Synthesis", *Journal of Accounting Literature* 10; pp. 117-149.

ارزش بنگاه می‌باشد.^۱

برخی تحقیقات نیز نشان داده‌اند که ارائه اطلاعات جریانهای نقدی و تعهدی در کنار یکدیگر بسیار سودمندتر خواهد بود تا اینکه به تنهایی گزارش شوند. به موجب این تحقیقات هر دو این اطلاعات در ارزیابی عملکرد و وضعیت آتی و بنگاه‌ها مفید هستند. بر این اساس، صورت جریانهای نقدی، مکمل صورتهای مالی تهیه شده بر مبنای تعهدی است و این اطلاعات مالی جدید از طریق اطلاعات تهیه شده بر مبنای تعهدی بدست می‌آید. برخی دیگر از تحقیقات نیز بیانگر این است که بسیاری از سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران معتقدند اگر چه اطلاعات جریانهای نقدی برای تجزیه و تحلیلهای سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود، اما سود سستی مبتنی بر اطلاعات تعهدی تصویر بهتری از قابلیت تحصیل وجه نقد بنگاه را نشان می‌دهد.^۲

با این همه به موجب تحقیقات انجام شده اهمیت جریان وجوه نقد روز به روز در حال افزایش بوده و در مقابل، اهمیت اطلاعات تعهدی رو به کاهش است.^۳ تمامی این موارد

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

1- Ball, Ray, and Philip Brown., "An Empirical Evaluation of Accounting Income Numbers," *Journal of Accounting Research*, (Autumn 1968), PP.159-177.

2- For Example:

- Clarkson, Geoffrey P.E., *Portfolio Selection: A Stimulation of Trust Investment*, Prentice Hall, 1962.

- Hawkins, David F., and Walter J. Campbell., *Equity Valuation: Models, Analysis and Implications*, Financial Executive Research Foundation, 1978.

- Backer, Morton, and Martin L. Gosman., *Financial Reporting and Business Liquidity*, National Association of Accountants, 1978.

- Lee, T. A., "A Note on Users and Uses of Cash Flow Information", *Accounting and Business Research*, (Spring 1983), PP. 103-106.

3- Louis Harris and Associates., Inc. *A Study of the Attitudes Toward and an*

بیانگر این است که جریانهای نقدی اگر چه دومین، اما مهمترین و شاید بیشترین وظیفه را در ارزیابی و تعیین وضعیت کلی بنگاه ایفاء می‌کند.^۱

خلاصه و نتیجه گیری

صورت گردش وجوه نقد یکی از صورتهای مالی اساسی است که در سالهای اخیر جایگزین صورت تغییرات در وضعیت مالی گردیده است. در صورت گردش وجوه نقد، مفهوم وجوه به عنوان وجه نقد و معادل نقد تعریف شده است. این صورت مالی منتج از سایر صورتهای مالی است زیرا بر مبنای اطلاعاتی که همگی در ترازنامه و صورت حساب سود و زیان ارائه شده‌اند، تهیه می‌شود. با این حال این صورت مالی اطلاعات جدیدی را که ناشی از تلخیص و طبقه بندی مجدد اطلاعات تعهدی است، در قالب جریانهای نقدی عملیاتی، جریانهای نقدی سرمایه گذاری و جریانهای نقدی تأمین مالی ارائه می‌کند. این اطلاعات جدید می‌تواند در ارزیابی جریانهای نقدی آتی، قدرت پرداخت دیون و قابلیت انعطاف مالی بنگاه‌ها مؤثر باشد.

با توجه به مراتب فوق، به طور طبیعی انتظار بر این است که این صورت مالی جدید درجه بالایی از یکنواختی بین بنگاه‌های اقتصادی را ایجاد و اطلاعاتی را که برای مقاصد پیش بینی سودمندتر است ارائه و قابلیت مقایسه این اطلاعات را افزایش دهد. برخی تحقیقات انجام شده در این مورد بیانگر این است که مطلوبیت اطلاعات مبتنی بر جریانهای نقدی در امر پیش بینی و تصمیم‌گیری به مراتب بیشتر از اطلاعات تعهدی است. برخی دیگر از تحقیقات نیز عکس این مطلب را تأیید می‌کند. تحقیقات دیگری نیز به این نتیجه رسیده است که ارائه اطلاعات نقدی و تعهدی در کنار یکدیگر به مراتب سودمندتر خواهد بود تا اینکه فقط یکی از

Assessment of the Financial Accounting Standard Board, Louis Harris and Associates Inc., 1980.

1- Lorek, Kenneth, and G. Lee Willinger., "A Multivariate Time - Series Predication Model for Cash - Flow Data", *The Accounting Review*, (January 1996), PP. 81 - 102.

آنها گزارش شود. همچنین قابل ذکر است که انتقاداتی نیز بر نحوه طبقه‌بندی و گزارشگری صورت گردش وجوه نقد از سوی برخی صاحب‌نظران مطرح گردیده است.

حال این سؤال مطرح می‌شود که با در نظر گرفتن کلیه جوانب فوق، آیا صورت گردش وجوه نقد دارای محتوای اطلاعاتی لازم می‌باشد؟ در پاسخ می‌توان گفت از آنجائی که جریانهای نقدی نتیجه نهائی فعالیت یک بنگاه اقتصادی است و از سوی دیگر بر مبنای اصل افشاء می‌بایست کلیه اطلاعاتی که بالقوه سودمند بوده و منافع ناشی از ارائه آنها بیش از هزینه تهیه این اطلاعات باشد، افشاء شوند، صورت گردش وجوه نقد به عنوان یکی از مبانی اطلاعاتی سودمند در پیش بینی جریانهای نقدی که هزینه تهیه و ارائه آن بسیار اندک است، باید به عنوان یکی از صورتهای مالی در کنار سایر صورتهای مالی تهیه شده بر مبنای تعهدی، تهیه و افشاء شود و البته باید توجه داشت که این امر نباید مانع از انجام مطالعات و تحقیقات بیشتر به منظور بهبود کیفیت اطلاع رسانی آن شود.

منابع و مآخذ

- 1- Cooper W.W. and Yuji Ijiri, *Kohler's Dictionary for Accountants*, Prentice Hall, 1983, PP. 229 - 230.
- 2- Morse Cole, William., *Accounts: Their Construction and Interpretation*, 1908.
- 3- Mason, Perry., "Cash Flow Analysis and the Funds Statement", *Accounting Research Study*, No. 2, New York: AICPA, 1961.
- 4- Accounting Principles Board, APB Opinion No. 3, *The Statement of Source and Application of Funds*, New York: AICPA, 1963.
- 5- Heath, L.C., *Financial Reporting and the Evaluation of Solvency*; AICPA, 1978. PP. 7-18.
- 6- Lagay, J. and C. Stickney., "Cash Flows, Ratio Analysis and the W. T. Grant Company Bankruptcy", *Financial Analysts Journal*, (July - August 1980).
- 7- Financial Accounting Standards Board (FASB), *Statement of Financial Accounting*

Standards No. 95, Statement of Cash Flows, Stamford, Ct. : FASB, 1987.

8- FASB, Elements of Financial Statements, **Statement of Financial Accounting Concepts No. 6.** 1985, Paragraphs 16-17.

9- Lee, T. A., "Cash Flow Accounting, Profit and Performance Measurement", **Accounting and Business Research**, (Spring 1985), P. 93.

10- Lee, T. A., "The Nature and Purpose of Cash Flows Accounting", **The Accountant's Magazine**, (April 1972).

11- Lee, T. A., "Cash Flow Accounting, Profit and Performance Measurement: A Response to a Challenge", **Accounting and Business Research**, Spring 1985, PP. 93-97.

12- Gordon, Myron J., **The Investment, Financing and Valuation of The Corporation**, Richard D. Irwin, 1962.

13- Beaver, William H., **Financial Reporting: An Accounting Revolution**, Second ed, Prentice Hall, 1989.

14- Rayburn, Judy., "The Association of Operating Cash Flow and Accruals with Security Returns", **Journal of Accounting Research** (Supplement, 1986), PP. 122-133.

15- Bernard, Victor L., and Thomas L. Stober., "The Nature and Amount of information in Cash Flows and Accruals", **The Accounting Review**, (October 1989), PP. 624-652.

16- Livnat, Joshua, and Paul Zarowin., "The Incremental Information Content of Cash Flow Components", **Journal of Accounting and Economics**, (May 1990), PP. 25-46.

17- Neill, John D., Thomas F. Schaefer, Paul R. Bahnson, and Michael E. Bradbury., "The Usefulness of Cash Flow Data: A Review and Synthesis", **Journal of Accounting Literature**, 10; PP. 117-149.

18- Ball, Ray, and Philip Brown., "An Empirical Evaluation of Accounting IncomeNumbers," **Journal of Accounting Research**, (Autumn 1968), PP.159-177.

- 19- Clarkson, Geoffrey P. E., **Portfolio Selection: A Stimulation of Trust Investment**, Prentice Hall, 1962.
- 20- Hawkins, David F., and Walter J. Campbell., **Equity Valuation: Models, Analysis and Implications**, Financial Executive Research Foundation, 1978.
- 21- Backer, Morton, and Martin L. Gosman., **Financial Reporting and Business Liquidity**, National Association of Accountants, 1978.
- 22- Lee, T. A., "A Note on Users and Uses of Cash Flow Information", **Accounting and Business Research**, (Spring 1983), PP. 103-106.
- 23- Lorek, Kenneth, and G. Lee Willinger., "A Multivariate Time - Series Predication Model for Cash - Flow Data", **The Accounting Review**, (January 1996), PP. 81 - 102.